

Custòdia: un model sostenible entre natura i cultura. El retorn a les nostres arrels

La cremada de falles és una tradició popular d'Andorra, estesa també al llarg dels Pirineus, en els dos vessants, encara que cadascuna amb característiques ben diferenciades. A Andorra, les falles són rodades.

La primera referència escrita de què disposem relativa a les falles a Andorra es troba en un recull anomenat *Folk-lore andorrà* que va redactar l'any 1905 el comte Carlet quan va visitar Andorra i que va ser publicat al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya durant el mes de maig del 1907. En aquest text, hi descriu "S'encenen en aquesta diada grans fogueres... Els nois fan lo que anomenen falles ... que encenen agitant-les y voltant-les vertiginosament, prenent la forma de grans rodes de foc ... En mig de la gatzara de grans y petits".

Aquesta tradició perdura en el temps fins a la dècada dels anys 1950, segons referències orals contrastades, quan la festa cau en desús, a causa del context socioeconòmic del país en aquell moment.

L'any 1987, el Col·lectiu d'Activitats del Comú d'Andorra la Vella recupera la tradició de les falles.

El 23 de juny del 2010, el Govern d'Andorra incoa l'expedient de quinze festes per incloure-les en el catàleg de Patrimoni Cultural com a bé immaterial del Principat d'Andorra, entre les quals es troba la cremada de falles de Sant Joan a Andorra la Vella.

Tot el col·lectiu fallaire decideix crear l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella, cosa que es fa efectiva el 14 de gener del 2013.

El 12 de març del 2015, el Comú d'Andorra la Vella declara l'associació entitat cultural d'interès públic a la parròquia.

Fidel Solsona i Bagués,
vocal de Fallaires
d'Andorra la Vella

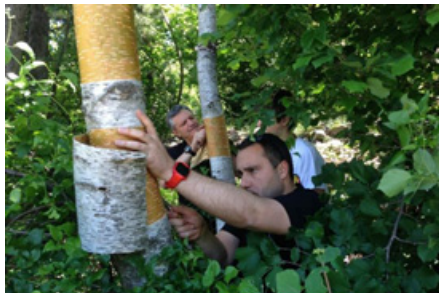

Albert Samarra i Pujol,
secretari de Fallaires
d'Andorra la Vella

L'Associació Fallaires d'Andorra la Vella està dotada d'uns estatuts en què figuren els objectius clars de salvaguardar, potenciar i difondre la tradició de les falles de Sant Joan d'Andorra la Vella.

Des d'aquest moment, s'engeguen diversos projectes importants al voltant de la cremada de falles, dirigits des de l'associació. Un d'aquests projectes és la Custòdia.

Projecte Custòdia

1. Definicions

La falla tradicional:

Segons la definició de la Sra. Rosalia Pantebre Trasfi, en l'obra *El parlar d'Andorra*, una falla és "un tronc llarg i prim, recte (aproximadament d'un metre i mig per la falla gran) en una extremitat del qual s'hi enfilaven requadres de pela de beç assecada, que podien tenir més d'un pam per les falles grosses o la meitat per les petites. Aquestes peles s'enfilaven en un tronc, del cap prim cap al doble, on quedaven aturades pel principi d'un branquilló a tall de ganxo, que les fixava a la part alta del tronc i n'ocupava dos pams" (Anyós, referència d'un home nascut l'any 1911). Actualment, es fan amb pasta de paper reciclat del Museu Paperer de Capellades.

L'escorça:

L'escorça del beç és l'element principal per confeccionar les falles tradicionals. És necessària l'escorça de tres beços per a cada una de les falles. És la pell exterior del tronc del beç que, un cop treta, torna a regenerar i, passats uns quinze anys, es pot tornar a treure i utilitzar altre cop per a una cremada de falles tradicionals. Aquesta segona escorça és anomenada l'escorça negra.

La treta d'aquesta escorça és un procés que actualment té poca acceptació per part de la ciutadania per l'afectació visual que representa.

2. Descripció i justificació del projecte

El projecte Custòdia va néixer com a mesura de salvaguarda, cercant l'apropament de la ciutadania a la tradició de la cremada de falles, tal com es feia fins a la primera meitat del segle xx.

Segons el Diccionari de la Llengua Catalana, custodiar és guardar, conservar, respectar o tenir cura d'alguna cosa.

Per al nostre projecte, custodiar vol dir apadrinar i fer visible la treta de l'escorça dels beços necessaris per fer una cremada de falles tradicionals. Es tracta d'una aportació econòmica anual i de forma continuada fins a la seva extracció.

L'entitat de Custòdia és qui presenta la proposta i és l'encarregada de gestionar els recursos econòmics sorgits del desenvolupament del projecte. Cal conèixer el conjunt

de la cremada de falles per entendre la importància dels acords de custòdia.

L'estratègia a seguir pretén que els propietaris dels beços se sentin com a part important i insubstituïble del projecte, tenint en compte la seva presumpta proximitat i arrelament a les tradicions centenàries del país. Cada cop que es crema una falla tradicional, cal que el sentit d'apropiació de la festa per part de la comunitat en general sigui autèntica, emotiva i compromesa.

Falla tradicional amb escorça de beç

3. Objectius

El punt de partida del nostre projecte té com a objectius generals garantir els lligams amb les generacions passades, conservar les tradicions, respectar el medi ambient i tenir cura perquè les actuacions que proposem siguin sostenibles en el temps.

Els objectius concrets de la Custòdia són:

- Apropar al ciutadà la cremada de falles més tradicional, de forma participativa.
- Buscar la interrelació de les persones amb la natura.
- Fomentar el respecte per la tradició i fer créixer el sentiment de pertinença a una comunitat (conèixer per poder estimar).
- Desenvolupar aquest projecte amb un sentit de responsabilitat envers les generacions futures.

4. Fases d'implantació

Els acords de Custòdia han de servir per sensibilitzar, conscienciar i implicar el major nombre de persones que viuen a Andorra en la salvaguarda de la festa, amb un ús responsable dels recursos: l'escorça dels beços...

S'han establert dues fases d'implantació del projecte Custòdia.

1a fase: Inventari. Els propietaris privats o administracions públiques accepten i donen suport per fer l'inventari dels beços situats en les seves propietats.

El beç inventariat disposa d'una placa que l'identifica i el reconeix com a part del projecte.

2a fase: Formalitzar els acords de Custòdia. Procés que decideix sobre les persones físiques o jurídiques, el cost de les quotes, els terminis, els drets i deures que això representa per a cada una de les parts.

Tenint en compte que la voluntat és arribar a sensibilitzar, conscienciar i implicar el major nombre de persones, s'han establert a l'hora de decidir qui pot apadrinar els diferents beços tres criteris o requisits per ordre d'importància:

- Major repercussió social.
- Entorn proper a la cultura popular.
- Participació o vinculació al món de les falles.

L'entitat de Custòdia és l'ens dinamitzador, integrador i encarregat del bon desenvolupament del projecte, d'aportar els recursos, l'ètica i la gestió de la informació de forma transparent i accessible a tothom.

Calendari per a la implantació del projecte
Fases ja realitzades:

- Fase inicial, materialització de la idea, validació per part de la junta i assemblea de l'associació (octubre del 2013).
- Presentació a la Fira d'Andorra la Vella (octubre del 2013).
- Preparació del document per a la presentació del projecte al VIII Concurs d'iniciatives ambientals (octubre-novembre 2013).

Fases pendents de realitzar:

- Acte institucional en commemoració del solstici d'hivern per apadrinar les escorces negres (2014-2017).
- Contactes amb comuns i Govern (2016).
- Contactes amb l'associació Velles Cases Andorranes (2016).
- Treball de camp, inventari i marcatge dels beços 2016.

- Avaluar i decidir sobre les custòdies proposades per les diferents institucions i associacions (2016).
- Georeferència de la ubicació dels beços i consultable a la web del projecte (2016).
- Signar els contractes de custòdia de l'any i publicitar-los (2016).
- Treta de l'escorça i confecció de les falles, segons els projectes aprovats (2016).
- Avaluació de resultats i propostes per custòdia 2017.

La proposta d'equip humà necessari per al bon funcionament del projecte és de:

- 1 persona encarregada de georeferenciar i gestionar les dades a la nostra web.
- 3 persones encarregades de la promoció i de la gestió de les custòdies.
- Els membres de l'associació hauran de donar suport als tècnics per a l'inventari dels beços, a organitzar l'acte institucional del solstici d'hivern i a fer d'interlocutors i gestors dels processos amb les diferents parts vinculades pels acords de custòdia.

5. Propòsits esperats

La festa

Creiem que el col·lectiu al qual pretenem arribar és el conjunt de la ciutadania que viu

i treballa al Principat d'Andorra. Estem convidant a conèixer i respectar l'àmbit cultural de la cremada de falles.

No s'ha de veure la treta d'escorça d'un beç com una agressió.

Els beços pelats ens recordaran al llarg de l'any que cada 23 de juny, per la revetlla de Sant Joan, tenim un deute amb la tradició i amb les nostres arrels.

La nostra estratègia és implicar-hi les institucions, associacions i persones nacionals i internacionals com a mitjà per arribar al màxim de persones dels habitants i de la comunitat de fallaires tant d'Andorra com de la resta del Pirineu.

Cal recordar que tots els fallaires que als 16 anys hagin fet com a mínim de fallaires durant tres anys i que s'inicien amb el foc, tenen dret a cremar una falla tradicional. En aquest cas, es cremaran d'una a tres falles a repartir entre tots els que compleixen els requisits. També tenen dret a cremar una falla tradicional els components de l'equip del nou fallaire major, que resulta el guanyador de la Recerca de l'Argolla que es fa cada any a la vall d'Incles a principi de juny. En aquest cas, es cremarà una falla o més a repartir entre tots, sempre que el nombre total de falles sigui igual o inferior a 4.

Les falles tradicionals es cremen únicament a la part inicial de la festa i al so de la música de falles trobada al recull etnològic *Costumari català* de Joan Amades que parla de la revetlla de Sant Joan a Andorra: "Més peres que fulles, més peres que fulles....".

El disseny actual de la festa busca apropar tothom a la realitat de la cremada de falles. Una primera part ens apropa als orígens de la festa, a continuació l'entrada de les falles de llum dels nens i les falles sostenibles (fetes amb pasta de paper reciclat), iniciades l'any 1994 ja que, en l'actualitat, és inviable fer les 120 falles que cremem cada any amb escorça de bedoll. Recordem que per a cada falla fan falta entre tres i quatre beços. La part final de la festa és molt més teatralitzada. Les falles encenen la foguera, i les bruixes i el cabró, com a actor principal, inicien les danses al voltant del foc. Després vindrà la coca de Sant Joan i la revetlla amenitzada per un grup de música tradicional.

El projecte en xifres

S'ha realitzat una simulació numèrica d'apadrinaments dels beços per retirar l'escorça per als propers seixanta anys (2015-2075), agafant com a base la cremada de quatre falles tradicionals, cosa que representa un total de dotze beços per a cada any. S'ha seguit els criteris i disseny com a mesura de salvaguarda de la festa, en el pla econòmic i de respecte amb el territori.

Els ingressos econòmics estimats són d'uns 129.600 €, distribuïts entre l'apadrinament

d'arbres amb escorça blanca (86.400 €) i el d'arbres amb escorça negra (43.200 €). Un apadrinament d'un beç d'escorça blanca costa 15 € per any. Per a l'escorça negra, costarà 10 € per any. Durant aquests seixanta anys, s'hauran inventariat 672 bedolls. Representa una mitjana d'ingressos de 2.160 € per any, sense tenir en compte que caldrà revisar costos de forma periòdica i adaptar-los al nivell de vida.

Però la part més important d'aquest projecte és la implicació social que hauria de representar. Estimem arribar a unes setanta entitats custodiadores, i 448 custòdies personals, inclosos les administracions, ciutadans i fallaires, per aconseguir un total de 10.080 custòdies. Amb això, l'associació podria cremar una mitjana d'entre cinc i set falles cada any durant aquest període establert de seixanta anys.

L'associació haurà de preveure a partir del quinzè any si crema l'excedent de falles negres de quatre falles cada any o les guarda per realitzar cremades de falles totalment tradicionals cada cert temps. Per exemple, l'any 2037, en commemoració del 50è aniversari de la recuperació de la tradició a Andorra la Vella, l'associació podria arribar a fer una cremada de divuit falles tradicionals, sense comptar les quatre falles cremades cada any.

6. Activitats realitzades

La data d'inici d'aquest projecte es fixa durant la Fira d'Andorra la Vella de l'any 2013 i queda reflectit en els nostres pressupostos d'aquell any.

En la reunió informativa destinada als associats del 10 d'octubre del 2013, es determina no iniciar els contactes a la Fira, i fer servir aquest esdeveniment únicament per informar del projecte.

Dissenyem i fem imprimir 1.600 tríptics amb paper ecològic i de qualitat. La intenció és repartir-ne a la Fira i poder disposar-ne per poder iniciar els contactes a partir del mes de novembre. És un bon document que ens ha de servir com a targeta de visita en les diferents trobades a fer.

El recompte de tríptics donats és de vuit-centes trenta unitats i dona resposta a l'objectiu d'arribar a la població explicant la festa de les falles i donar a conèixer els nostres projectes. Un dels quals, el projecte Custòdia.

CUSTÒDIA

El Beç

Element de connexió entre les generacions passades, les actuals i les futures en relació a la CREMADA DE FALLES la revetlla de Sant Joan.

Arbre que a partir dels 40 anys de vida, era i és el moment idoni per extreure'n l'escorça per confeccionar les falles tradicionals.

Escorça

Pell exterior del beç. Un cop treta, torna a regenerar-se però amb un color més fosc. Passats 15 anys, es pot tornar a treure.

Per fer una falla tradicional, és necessària l'escorça de tres beços.

Agents implicats

Totes les persones, d'entitats, estaments i altres que puguin i tinguin la voluntat de participar de forma activa en el projecte d'apadrinament de l'escorça dels beços.

Propietaris dels beços

Persona física i/o entitat jurídica que acorda cedir els drets sobre l'escorça dels beços de propietat, durant un període de temps limitat.

Acords de Custòdia

Document on els propietaris dels beços concreten el compromís, amb els diferents agents implicats per poder disposar de l'escorça per fer les FALLES TRADICIONALS.

Els Acords de Custòdia són renovats de forma automàtica, fins que una de les parts vulgui anul·lar l'acord subscrit.

Associació de Fallaires Andorra la Vella

Vella

Entitat que gestiona els acords de custòdia i l'objectiu principal de la qual és apropar, fer conèixer i revivir la cremada de falles tradicional

1ª FASE, INVENTARI

L'escorça del bedoll és l'element principal de la cremada de falles tradicional. Cal reconèixer la seva fragilitat com a recurs i la poca acceptació per part de la societat actual, en relació a l'afectació visual que representa la retirada de l'escorça.

AFAY 0001. Inventari per mitjà de plaques numerades col·locades als beços. Aquest nombre i localització georeferenciada ha de servir per fer el seguiment administratiu i mediàtic.

2ª FASE, FORMALITZAR ELS ACORDS DE CUSTÒDIA

Decidir les persones, quotes anuals, terminis, els drets i deures que representa apadrinar els diferents beços inventariats, per mitjà dels Acords de Custòdia:

Requisits i criteris, per ordre d'importància

- Major repercussió social
- Entorn proper a la cultura popular
- Participació o vinculació amb les cremades de falles

També hem dissenyat i imprès dos cartells de 2,10 metres de llarg per 0,90 metres d'ample, en què hi havia la definició i el rol de cada un dels actors del projecte, així com l'explicació de les dues fases d'implantació.

Les visites a l'estand han estat d'unes 1.800 persones aproximadament, tenint com a referència el fet que hem donat uns 1.200 globus i hem recollit unes 700 signatures de suport a la candidatura presentada a la Unesco perquè les falles del Pirineu siguin reconegudes com a patrimoni cultural immaterial.

7. Mirant al futur

Volem dur a terme un acte promocional, durant el solstici d'hivern per apadrinar els beços

del berenador de la Comella, lloc d'on darrerament hem tret l'escorça per a les falles tradicionals que cremem per Sant Joan.

La intenció és posar una placa, integrada a l'espai, que doni informació relacionada amb l'afectació que ha sofert el beç, l'ús que es fa de l'escorça i què representen per a la salvaguarda de la festa. Volem aprofitar per lligar aquest indret habitual de l'elaboració de les falles tradicionals amb l'entrada a la vall del Madriu-Perafita-Claror, declarat paisatge cultural mundial per part de la Unesco.

Seguint el criteri d'aconseguir la major repercussió social i restar propers a la cultura popular, hem acordat que les entitats que poden apadrinar aquests beços, durant els propers quinze anys, formin part de la llista de les quinze festes nacionals inventariades per part del ministeri de Cultura del Govern d'Andorra, com a patrimoni cultural immaterial. Valorem el nostre projecte com a innovador i que ha de servir per assegurar les mesures de salvaguarda per a la cremada de falles de Sant Joan. Apostem per apropar la festa als orígens, amb la cremada de falles tradicionals.

A hores d'ara, ja no podem parlar de projecte, si tenim en compte el calendari previst i les actuacions realitzades fins avui. Però sí que podem parlar que, des del primer moment, hem volgut que la solució fos sostenible en el temps. Els beços són un bé escàs i tenen una vida aproximada d'uns cinquanta anys. Per això, calia fer una projecció que anés molt més enllà del que nosaltres podríem viure, per si s'hagués de replantejar l'estratègia.

La implantació del projecte va acompanyada d'una ampliació de l'estudi tècnic de viabilitat que ha de ser fet en els propers cinc anys. Els resultats obtinguts han de servir per reafirmar la projecció feta o per aplicar correccions, ja sigui minvant el nombre de falles tradicionals cremades o aplicant mesures silvícoles que garanteixin poder seguir amb les cremades de falles tradicionals.

Caldrà que l'associació i el seu relleu generacional continuem aquest model sostenible entre natura i cultura per seguir garantint el retorn a les nostres arrels.

Salut i foc!

www.fallairesandorralavella.com

fallairesandorralavella@gmail.com

[Facebook.com/fallairesandorralavella](https://www.facebook.com/fallairesandorralavella)

Twitter: AssFallairesALV